

ПОСЛОВНИ СУБЈЕКТ КАО ОСНОВА ОДРЖИВОСТИ РАЗВОЈА

Сузана Мићовић¹, Јована Милетић²

Стручни рад

УДК: 658.1

502.131.1

Резиме

Предузеће је основни привредни субјект, који се оснива ради стицања добити. Циљна функција оснивања предузећа је добит (профит). Ово карактерише све правне форме предузећа.

Предузећима која обављају делатност од општег интереса својствено је да, поред ове циљне функције, могу имати и секундарну циљну функцију. Она се састоји у задовољавању потреба корисника услуга из обављања ове делатности.

Није искључено да се предузећа оснивају ради уштеде трошкова својим оснивачима, без обзира што то Закон о привредним друштвима изричито не предвиђа. У питању су: истраживања тржишта, истраживања налазишта одређених рудних сировина, обављање одређених заједничких функција и слично.

Кључне речи: предузеће, одрживост развоја, пословање.

Увод

Предузећа организују производњу, нуде на тржиштима одређене количине роба (готових производа), настојећи да максимизирају добит. Када одлучују о производњи и понуди, предузећа настоје да своје производе (услуге) продају по таквим ценама, како би покрили цену коштања (однос укупних трошкова производње и промета по јединици производа) и остварили одређени износ добитка (на пример, у вредности 10% цене коштања). Предузећа се уздржавају

¹ Књиговодствена агенција Ариље, Е-mail: jmiletic993@gmail.com

² Полицијска академија Земун, е-mail: jmiletic993@gmail.com

од смањивања цена, јер то могу урадити и конкуренти. Тиме могу више изгубити него добити. Овакво понашање предузећа својствено је привредама са изарженом конкуренцијом и без значајних инфлаторних и монополистичких тенденција.

Предузећа која не воде рачуна о трошковима и приходима могу бити елиминисана са привредне сцене, по *Дарвиновом* (биолошком) закону о томе да преживе само најспособнији. Предузећа која опстају теже да максимизирају добит.

Предузећа мењају цене и обиме производње и продаје, како би што више зарадили, односно максимизирали добит (профит). Основни мотив савремених корпорација је остваривање што веће стопе раста, мереног оствареним прометом. Овај мотив је у складу са интересима менаџера.

Карактеристике одрживог пословног субјекта

Предузеће је економски субјект и економски систем. Оно је битан елемент и подсистем привредног система, са којим је у међузависности. Привредни систем одређује функцију и услове пословања предузећа.

Понашање предузећа као *економског субјекта* истражује пословна економика. Власништво капитала је важан елемент тржишног система и предузећа. Власништво обухвата, поред капитала, његове учинке и добит. Са економског аспекта, власништво је монопол на ограниченим ресурсима, из чега произилази и економска моћ у предузећу. Ограничени ресурси, у савременим условима, су *капитал, знање, информације* и *предузетништво*.

Предузеће је економски субјект и правно лице, у класификацији облика привредног организовања³. Њихова основна подела, према власништву и функцији, је на *приватна* и *јавна предузећа*, а према намени - на *производна* и *услужна предузећа*. Предузеће је

³ Vidas-Bubanja, M., Bogetić, S., & Bubanja, I. [2019]. International standards: An important component of a successful digital transformation of the national economy. *Journal of Engineering Management and Competitiveness (JEMC)*, 9(1), 72-81.

основни привредни субјект, у коме се коришћењем средстава за производњу производе и размењују добра. На њему се заснива привредни и целокупни друштвени развој. У први план се издвајају организациони и циљни аспекти пословања предузећа.

У *системском* приступу, расправа о предузећу започиње разматрањем циљева пословања и начина њиховог остваривања, док *класични концепт* у први план ставља разматрање структуре. Анализа понашања предузећа започиње приказом *програмске поставке*, тј. циља ради кога се оно оснива и утврђују начини његовог пословања. Циљ опредељује његову структуру и начин функционисања. У структуру предузећа уводе се само ресурси који су неопходни за остваривање циљева предузећа. При томе се објективизирају структура и функционисање предузећа, тј. спречава се увођење сувишних елемената и функција у структуру предузећа.

Избор одређеног асортимана производа предузећа доказује да се сваки циљ може остварити на више начина, пошто сваки *избор* означава постојање могућности да се, из неког скупа, изабере једна могућност.

Избор начина производње (вршења услуга) детерминише кадровску структуру, опремљеност рада и односа који се успостављају између делова предузећа и њих са окружењем предузећа. Све ово обезбеђује потребне предуслове за објективизацију и оптимизацију организационе структуре предузећа, која у датим условима обезбеђује и оптималну ефикасност пословања предузећа.

Основна обележја предузећа⁴ су: предузеће има своју економију; економију остварује у окружењу са којим је у перманентној комуникацији; предузеће је сложен, динамички економски систем⁵; предузеће је послов-

⁴ Стевановић Н: Системи обрачуна трошкова – обрачун трошкова и учинака производног предузећа, Београд, 1998, стр. 3-6.

⁵ С обзиром да се у задацима анализе сложених система врши оцена параметара стања, на основу података о улазним утицајима и излазним карактеристикама система, они представљају основно поље примене експерименталних метода. Предузећа су сложени економски системи са тачке гледишта закона и меха-

но-финансијски ентитет, те се као такав руководи, пре свега, пословно-финансијским циљевима; процесима и појавама у предузећу управља компетентан менаџмент.

1. Економију предузећа чине процеси остваривања његових циљева. При томе се стварају и реализују одређене вредности, ангажовањем и трошењем извора или средстава предузећа. Смисао привређивања испољава се у производњи производа (и у пружању услуга) намењених задовољавању потреба. Степен успешности у остваривању те улоге оцењује се односом између резултата привређивања и улагања. У тржишној привреди, улагања у репродукцију и остварени резултати имају вредносни израз. Његовом употребом могуће је водити економију предузећа и оцењивати његову успешност. Њиме су обухваћени ресурси, утрошци и учинци у стварном, односно натуралном облику. С тим увези, одвија се дводимензионални процес привређивања предузећа⁶. У ствари, привређивање се одвија у два нивоа. Један је стварни, а други новчани. Први је узрочни, а други последични.

2. Циљеви економије предузећа решавају проблем њеног односа са окружењем, које у тржишној привреди чине: институције државе и привредни систем; тржиште набавке материјалних и услужних чинилаца пословног процеса у предузећу; тржиште продаје производа и услуга, као резултата привређивања предузећа; тржиште капитала, кредита и новца на коме предузеће прибавља новчана средства неопходна за финансирање процеса привређивања.

Приступ дефинисању циљне функције економије предузећа детерминишу: разуђеност конфигурације предузећа, начини реаговања на промене у окружењу, пораст њене величине, усклађеност организационе структуре предузећа са стратегијама (стратегијским плановима). У дугом року, циљ је - постићи јачу конкурентску позицију, а у кратком - остварити боље резултате

низама управљања и кретања информације у њима. На сваком нивоу управљања решава се специфичан управљачки триплет: објекат, циљна функција, ограничења.

⁶ Hrustić, H. [2018]. Cultural pattern and the reached degree of democracy in Serbia. *Kultura*, (160), 132-148.

пословања. Другим речима, дугорочни циљеви су стратегијски циљеви (остваривање већег тржишног удела, сигурнија позиција у привредној грани, и др.), а краткорочни циљеви су финансијски циљеви (бржи раст прихода, веће дивиденде, шире границе профита, и др.).

Стратегијски циљеви предузећа израчавају стратегијску намеру да се постигне одређена позиција његове економије. На пример, код великих предузећа, то је доказивање вођства у привредној грани на националном и светском нивоу. Код малих и средњих предузећа, стратегијска намера је доминација над одређеним тржишним сегментима.

У крајњем случају, циљ сваког предузећа без обзира на облик организовања, је остваривање максималне добити (профита) уз минимална улагања.

3. Сложеност предузећа као економског система одређује велики број његових компонената најразличитије природе, непрекидних повратних спрега и квалитативних својстава економских (пословних) појава и процеса. По правилу, све процесе и појаве у предузећу су динамичке. С друге стране, ток тих процеса, у сваком моменту, битно зависи од његовог претходног стања. Како динамичност, тако и стабилност економских (пословних) појава и процеса имају значајан утицај не само на квалитативну структуру повратних спрега (позитивних и негативних), већ и битно мењају њихова квантитативна својства, увећавајући број елемената система који подлежу испитивању и дефинисању⁷. Вредност сваке променљиве величине мора се одредити за сваки моменат времена у будућности, при чему она мора бити оптимална (најбоља могућа), у скупу свих могућих, и обично се одређује уз обухватање њене претходне динамике развитака.⁸

⁷ Popović, S. [2018]. Modeling a strategic top management in the importance of the management of the finance companies established for the establishment of fer value. *Poljoprivredna tehnika*, 43(2), 11-16.

⁸ Pravdić, P., & Kučinar, R. [2016]. ABC model and the management of costs. *Trendovi u poslovanju*, 4(1), 17-24.

Предузеће као економски систем разматра се у оквиру још ширег привредног система. Очигледно, толико сложен делује у условима непотпуног предвиђања и карактерише га изобиље информационих токова и, самим тим, огромна разноликост целих група повратних спрега између појединачних компоненти (микровезе) и између различитих страна економског (пословног) и друштвеног процеса у целини (макровезе). У вези с тим, издваја се друго својство предузећа као система – вертикална и хоризонтална декомпозиција његове структуре, одлучивање на више нивоа и хијерархија.⁹

Треће својство предузећа као система састоји се у томе што сваки његов саставни део има велики број координата стања, које одређују његово понашање, одређено општим критеријумом његовог раста и развоја и макро система у целини.

Велики значај за управљање процесима и појавама у предузећу има постојање у њему појединачних подсистема, Под економским подсистемом подразумева се такав скуп елемената, међу којима јачина повратних спрега у систему битно прелази јачину повратних спрега између издвојеног скупа и окружења. Целокупни систем може се представити у виду уређеног низа елемената, од којих сваки представља самостални подсистем по односу са елементима, распоређеним по једној хоризонтали. Елементи истог нивоа (исте хоризонтале) су компоненте у односу¹⁰ на подсистеме вишег реда, размештеног изнад по вертикали. У вези са датом структуром, оптимално управљање развојем остварује се на основу модела дугорочног планирања и помоћу система економских механизма.

Специфично својство предузећа и његових подсистема је њихова припадност групи система управљања. С друге стране, у њима се могу одвијати процеси који се развијају по принципу саморегулације. То својство је чврсто повезано са динамичношћу и стабилношћу. Функционисање сложених пословних система, ка-

⁹ Becić, I. M., & Antić, D. [2018]. The Central bank of Vranje. *Godišnjak Pedagoškog fakulteta u Vranju*, 9(2), 109-121.

¹⁰ Lazarević, J. [2017]. Domain name as a function of identity and public relations of companies operating on the internet. *CM: Communication and Media*, 12(39), 83-98.

кво је предузеће, има стохастички (вероватносни, недетерминистички) карактер, условљен заједничким утицајем огромног броја фактора који понекад мењају општу слику економских процеса у њему. Управо та својства интеракција у предузећу условљавају потребу примене системског прилаза изучавању економије предузећа, који се састоји у истраживању начина *организовања* елемената репродукције у једну целину и испољавање процеса функционисања предузећа у целини, као и његових појединачних компонената. Предузеће се описује динамички као процес и статички, са аспекта спољних или унутрашњих карактеристика. Сем тога, унутрашња структура предузећа представља се у виду функционалних зависности и у виду структуре, која реализује ове зависности.

Управљање процесима у предузећу је циљно усмерено деловање на систем управљања. Неуправљиви процеси имали би велики број степени слободе. Њих би карактерисала висока неодређеност. Управљање треба да ограничи број степени слободе, да смањи неодређеност, како би резултат функционисања (привређивања) предузећа, по могућности, потпуније одговарао постављеном циљу. Често је циљ управљања одржавање неких обележја предузећа на одређеном нивоу. У другим случајевима, циљ управљања састоји се у достизању екстремалне вредности неке функције променљивих величина система – критерија управљања. Тада је могуће оптимално управљање процесима и појавама у предузећу.

Циљ управљања формира се у виду планских задатака по интензитету коришћења појединачних технолошких поступака и ограничења за ресурсе, уз обухватање стања система управљања, задатака његовог понашања и нивоа управљања.

У предузећу, управљачки утицаји (стратегије) могу бити, на пример, планирање количина производа у датом временском интервалу, у задатом асортиману, уз истовремено утврђивање потребних ресурса (извора и средстава). При томе се тежи избору такве комбинације, при којој ће добит бити максимална. На тај начин, неједнозначност између управљачких утицаја (улаза, инпута) и стања (понашања) предузећа открива могућност не само оптимизације његовог понашања, већ и оптималне трансформације под утицаји-

ма окружења (стохистички, вероватносни параметри). Ови утицаји, у датом временском интервалу, представљају стратегију окружења (околне средине). С друге стране, стратегија управљачког система су управљачки утицаји.

Закључак

Предузеће је основни привредни субјект, на коме почива привредни и целокупни друштвени развој. У први план се издвајају организациони и циљни аспекти пословања предузећа.

Битна *обележја* предузећа су: фактори привређивања (материјални, нематеријални и радни ресурси), организација, делатност, фирма, седиште, жиро рачун, општи акти, пословне књиге, добит (профит), самосталност и правни субјективитет.

Предузеће има правни статус и постоји дотле док постоји његов капитал (*имовина*). Предузеће њоме обавља делатност и одговара за преузете обавезе. Зависно од тржишних резултата његовог пословања, власници остварују, процесом трансформације вредности у предузећу, добит или надокнађују губитке из имовинске масе.

Пословни и финансијски токови предузећа обезбеђују се из власничких улога (акцијског капитала, удела у капиталу, улога партнера, државног капитала), дугогочног позајмљеног капитала, краткорочних извора. Дугорочни позајмљени капитал се прибавља преко емитовања обвезница и узимања дугорочних зајмова. Краткорочне изворе чине краткорочни зајмови и краткорочне пословне обавезе.

Предузеће бира ону комбинацију фактора производње и ону величину производње за коју оставрује највећу добит, имајући у виду продајне цене својих производа и цене датих фактора привређивања.

Предузеће је институција тржишне привреде, која сноси ризик за своје пословање на тржишту, у тржишној конкуренцији. Избор

тржишта и тржишних сегмената је основна структурна одлука предузећа, пошто се њима дефинише подручје његовог пословања. Установе се разграничавају од предузећа полазећи од циљне функције. Циљ установа је: јавни интерес, шири интерес, задовољавање потреба корисника њених услуга, односно њених чланова. Предузеће опстаје само као добитна организација. Установа је *не-добитна организација*. Понекад она има позитиван пословни резултат. То није добит, већ *вишак прихода над расходима*. Тај вишак не припада оснивачима, као што припада добит предузећу. Распоређује се за: унапређивање обављања делатности, резерве и друге намене, које се утврђују статутом.

Литература

1. Vidas-Bubanja, M., Bogetić, S., & Bubanja, I. [2019]. International standards: An important component of a successful digital transformation of the national economy. *Journal of Engineering Management and Competitiveness (JEMC)*, 9(1), 72-81.
2. Stevanović N: Sistemi obračuna troškova – obračun troškova i učinaka proizvodnog preduzeća, Beograd, 1998, str. 3-6.
3. Hrustić, H. [2018]. Cultural pattern and the reached degree of democracy in Serbia. *Kultura*, (160), 132-148.
4. Popović, S. [2018]. Modeling a strategic top management in the importance of the management of the finance companies established for the establishment of fer value. *Poljoprivredna tehnika*, 43(2), 11-16.
5. Pravdić, P., & Kučinar, R. [2016]. ABC model and the management of costs. *Trendovi u poslovanju*, 4(1), 17-24.
6. Becić, I. M., & Antić, D. [2018]. The Central bank of Vranje. *Godišnjak Pedagoškog fakulteta u Vranju*, 9(2), 109-121.
7. Lazarević, J. [2017]. Domain name as a function of identity and public relations of companies operating on the internet. *CM: Communication and Media*, 12(39), 83-98.

Датум доласка (Date received): 22.03.2019.

Датум прихватања (Date accepted): 15.05.2019.